

**O‘QUVCHILARNING O‘QUV FAOLIYATINI NEYROPEDAGOGIK
BAHOLASH USULLARI**

Abdixodirova Go`zal Erali qizi

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti

Pedagogika fakulteti

“Umumiy pedagogika” kafedrası

o`qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada o‘quvchilarning o‘quv faoliyatini neyropedagogik baholashning ilmiy-nazariy asoslari yoritilgan. Neyropedagogikaning ta‘lim tizimidagi o‘rni, o‘quv faoliyatini baholashda qo‘llaniladigan neyropsixologik va pedagogik diagnostika usullari tahlil qilingan. O‘quvchilarning diqqat, xotira, tafakkur, nutq va ijro funksiyalarini baholashga xizmat qiluvchi metodikalar tavsiflangan hamda ularning ta‘lim amaliyotidagi ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, neyropedagogik baholash o‘quvchilarning individual bilish xususiyatlarini aniqlash, ta‘lim jarayonini individuallashtirish va o‘quv samaradorligini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Kalit so‘zlar

neyropedagogika, o‘quv faoliyati, neyropsixologik diagnostika, o‘quv-bilish qobiliyati, kognitiv rivojlanish, diqqat, xotira, tafakkur, baholash, ta‘lim samaradorligi.

Kirish

Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini aniqlash bilan bir qatorda ularning bilish jarayonlarini chuqur o‘rganish ham dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Globallashuv va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida ta‘lim jarayoniga yangi pedagogik yondashuvlar kirib kelmoqda. Ana shunday istiqbolli yo‘nalishlardan biri neyropedagogikadir.

Neyropedagogika pedagogika, psixologiya va neyrobiologiya fanlari integratsiyasi asosida shakllangan bo‘lib, ta‘lim jarayonida miya faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olishga xizmat qiladi. Mazkur fan o‘quvchilarning bilimlarni qabul qilish, qayta ishlash, saqlash va amaliyotda qo‘llash mexanizmlarini o‘rganadi.

Ta‘lim amaliyotida an‘anaviy baholash ko‘proq bilim va ko‘nikmalarni aniqlashga qaratilgan bo‘lsa, neyropedagogik baholash o‘quvchining bilim olishiga ta‘sir qiluvchi kognitiv jarayonlarni ham o‘rganadi. Shu sababli o‘quv faoliyatini

neyropedagogik baholash ta’lim sifatini oshirishning muhim vositalaridan biri sifatida qaralmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot davomida pedagogik kuzatish, ilmiy manbalarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, neyropsixologik diagnostika metodlari va pedagogik tajriba natijalarini umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

O‘quvchilarning o‘quv faoliyatini baholashda quyidagi metodikalardan foydalanish imkoniyatlari o‘rganildi:

Shulte jadvallari;

“10 ta so‘z” metodikasi;

Analogiyalar testi;

Korrektur sinovi;

Ravenning progressiv matritsalar;

Pedagogik kuzatish;

Faoliyat mahsullarini tahlil qilish.

Mazkur metodlar yordamida o‘quvchilarning bilish faoliyatini ta’minlovchi asosiy kognitiv jarayonlar baholandi.

Neyropedagogik baholashning nazariy asoslari

Neyropedagogika inson miyasi faoliyati va o‘quv jarayoni o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganadi. Neyropsixologiya asoschilaridan biri bo‘lgan A.R. Luriya insonning psixik faoliyati miyaning turli funksional tizimlari bilan bog‘liqligini ilmiy asoslab bergan.

Luriya konsepsiyasiga ko‘ra, inson faoliyati uchta asosiy funksional blok orqali amalga oshiriladi:

Miya faolligini ta’minlovchi blok.

Axborotni qabul qilish va qayta ishlash bloki.

Faoliyatni boshqarish va nazorat qilish bloki.

Mazkur tizimlarning samarali ishlashi o‘quv faoliyatining muvaffaqiyatli kechishini ta’minlaydi. Shuning uchun o‘quv faoliyatini baholashda nafaqat bilim natijalari, balki bilish jarayonlari ham tahlil qilinishi zarur.

O‘quv faoliyatini neyropedagogik baholash usullari

Pedagogik kuzatish usuli

Pedagogik kuzatish o‘quv faoliyatini baholashning eng tabiiy va samarali metodlaridan biridir. Ushbu usul orqali o‘quvchining darsdagi faolligi, topshiriqlarni bajarish tezligi, mustaqilligi va diqqat darajasi aniqlanadi.

Masalan, matematika darsida murakkab masalani yechish jarayonida ayrim o‘quvchilar topshiriqni tez va mustaqil bajarishi, boshqalari esa ko‘proq vaqt sarflashi mumkin. Bu holat ularning ishchi xotira va ijro funksiyalari rivojlanishidagi farqlar bilan bog‘liq bo‘ladi.

Diqqatni baholash usullari

Diqqat o‘quv faoliyatining asosiy komponentlaridan biridir. Diqqatning barqarorligi va konsentratsiyasi o‘quv materialini muvaffaqiyatli o‘zlashtirishga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Shulte jadvali diqqatni baholashda keng qo‘llaniladi. Ushbu metodikada 1 dan 25 gacha bo‘lgan sonlar tartibsiz joylashtiriladi va o‘quvchi ularni ketma-ket topishi talab etiladi.

Tajriba natijalariga ko‘ra, sonlarni 35–40 soniyada topgan o‘quvchilarda diqqatning yuqori darajada rivojlanganligi kuzatiladi.

Xotirani baholash usullari

Xotira o‘quv faoliyatining markaziy mexanizmlaridan biridir. Bilimlarni o‘zlashtirish va uzoq muddat saqlash xotira imkoniyatlariga bog‘liq.

“10 ta so‘z” metodikasi xotira hajmini baholashda keng qo‘llaniladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, 8–10 ta so‘zni eslab qolgan o‘quvchilarda o‘quv materialini o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari yuqori bo‘ladi.

Masalan, tarix fanida sanalar va voqealarni eslab qolishda xotira hajmi muhim ahamiyatga ega.

Tafakkurni baholash usullari

Tafakkur bilimlarni tahlil qilish, umumlashtirish va yangi vaziyatlarda qo‘llash imkonini beradi.

Analogiyalar testi mantiqiy tafakkurni baholash uchun qo‘llaniladi.

Masalan:

Qush – uchadi.

Baliq – _____.

To‘g‘ri javob: suzadi.

Mazkur topshiriq mantiqiy bog‘lanishlarni aniqlash darajasini ko‘rsatadi.

Raven matritsalar

Ravenning progressiv matritsalar intellektual rivojlanishni baholashda dunyo miqyosida tan olingan metodikalardan biridir.

Test davomida o‘quvchi geometrik shakllar o‘rtasidagi qonuniyatni aniqlashi kerak bo‘ladi. Ushbu metodika mantiqiy tafakkur, tahlil qilish va umumlashtirish qobiliyatlarini baholash imkonini beradi.

O‘quv faoliyatini baholashda neyropedagogik yondashuvning afzalliklari

Neyropedagogik baholashning muhim afzalligi shundaki, u o‘quvchining faqat bilim darajasini emas, balki ushbu bilimlarni egallashga xizmat qiluvchi mexanizmlarni ham aniqlaydi.

Mazkur yondashuv:

individual yondashuvni ta’minlaydi;

o‘quv qiyinchiliklarini erta aniqlaydi;

korreksion ishlarni tashkil etishga yordam beradi;

ta’lim samaradorligini oshiradi;

o‘quvchilarning kognitiv rivojlanishini monitoring qilish imkonini yaratadi.

Tadqiqot natijalari va tahlili

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, o‘quv faoliyatidagi qiyinchiliklarning aksariyati bilim yetishmasligidan emas, balki diqqat, xotira yoki tafakkur jarayonlarining yetarli rivojlanmaganligi bilan bog‘liq.

Shartli ravishda 50 nafar o‘quvchi ishtirokida o‘tkazilgan neyropedagogik diagnostika natijalari quyidagicha bo‘ldi:

Ko‘rsatkich	Yuqori	O‘rta	Past
Diqqat	42 %	46 %	12 %
Xotira	38 %	50 %	12 %
Tafakkur	40 %	48 %	12 %

Natijalar ko‘pchilik o‘quvchilarda kognitiv ko‘rsatkichlar o‘rta darajada ekanligini ko‘rsatdi. Past natija qayd etilgan o‘quvchilar uchun maxsus rivojlantiruvchi mashqlar tavsiya etildi.

Xulosa

O‘quvchilarning o‘quv faoliyatini neyropedagogik baholash zamonaviy ta’lim tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlash bilan bir qatorda, bilish faoliyatini ta’minlovchi kognitiv jarayonlarni ham baholash imkonini beradi.

Diqqat, xotira, tafakkur va ijro funksiyalarini o‘rganishga qaratilgan neyropsixologik metodikalar ta’lim samaradorligini oshirish, individual yondashuvni kuchaytirish va o‘quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois neyropedagogik baholash usullarini ta’lim amaliyotiga keng joriy etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

1. Aleksandr Romanovich Luriya. *Osnovi neyropsixologii*. Moskva: MGU, 1973.
2. Lev Vygotskiy. *Pedagogicheskaya psixologiya*. Moskva, 1991.
3. Jean Piaget. *The Psychology of Intelligence*. London, 2001.
4. Howard Gardner. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York, 2011.
5. Hasanboyeva O. va boshqalar. *Pedagogika*. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
6. Nishonova Z.T. *Pedagogik psixologiya*. Toshkent, 2019.
7. Davletshin M.G. *Umumiy psixologiya*. Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
8. Tolipov O., Usmonboyeva M. *Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti*. Toshkent, 2017.
9. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent, 2020.
10. Neyropedagogika va kognitiv rivojlanish bo‘yicha zamonaviy ilmiy tadqiqotlar to‘plami. Toshkent, 2024.
11. Abdixodirova G.E. Pedagoglarning kreativlik imkoniyatlari va ularning tarkibiy asoslari.
12. Abdixodirova G.E. Musiqa ta’limida pedagogik yondashuvlar.
13. Abdixodirova G.E. Zamonaviy maktabda musiqa ta’limining ahamiyati.